

BIBLIOGRAFIA

BOGDAN TEODORESCU*

A. Sinteze

Inaugurăm bibliografia selectivă a acestui număr cu o apariție editorială, îndelung așteptată: *Tratatul academic de istorie a românilor*. Proiect început, dar neîncheiat în anii '60 (când au fost tipărite doar 4 volume care acopereau perioada de până la războiul de independență) reluat, dar abandonat la comanda politică două decenii mai târziu, a fost nevoie de o revoluție și de eliberarea deplină a specialiștilor de orice constrângere ideologică spre a se putea împlini în forma completă.

Deocamdată (sfârșitul lui ianuarie 2002) au fost puse la dispoziția cititorilor primele 4 volume, urmând ca până la sfârșitul anului în curs să apară încă 4, în ansamblu înfățișând din cele mai vechi timpuri și până la 1948, istoria spațiului românesc și a locuitorilor săi.

Cum este de dorit ca asurpa valorii acestei lucrări să se pronunțe în primul rând profesioniștii – și "Studii și articole de istorie" poate găzdui din numărul său viitor o dezbatere pe acest subiect, nu vom face în cele ce urmează decât o simplă semnalare.

Volumul I, deschis de un argument (semnat de Eugen Simion), o prefață (datorată lui Dan Berindei) și un cuvânt înainte (alcătuit de M. Petrescu – Dâmbovița și Al. Vulpe) este subintitulat "*Moștenirea timpurilor îndepărtate*". În aproape 900 de pagini se cuprind o Introducere, și Preistoria (partea I cu 3 capitole – Paleoliticul și Mezoliticul, Neoliticul și Epoca metalelor) precum și o a II-a parte "La începuturile istoriei" care înfățișează lumea dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră, din timpurile cunoscute ale Daciei și până la cucerirea traiană. Indici, ilustrații, planșe și un tabel cronologic însoțesc sinteza, asemeni bibliografiei de la sfârșitul fiecărui capitol.

Al doilea volum, cu titlul generic "*Daco-romani, romanici, alogeni*" cuprinde în peste 800 de pagini istoria Daciei romane, a dacilor liberi și a Dobrogei în secolele II-VI. Este segmentul temporal în care sunt urmărite populația autohtonă a Daciei post-romane, locuitorii spațiului extracarpatic, dar și migratorii (goții, hunii, gepizii, avarii și slavii de la nordul Dunării de Jos).

Un al treilea volum "*Genezele românești*", scris de 23 de autori și coordonat de Ștefan Pascu și Răzvan Theodorescu dezvoltă subiectul tot în două mari

* Profesor doctor la Liceul "Victor Babeș", București.

părți: "Începuturi medievale" și "Împliniri statale"; din secolele VI-VII și până la mijlocul secolului al XIV-lea.

În fine al patrulea volum, egal ca întindere cu cel dintâi (peste 830 de pagini) reunește sub titlul "*De la universalitatea creștină către Europa patriilor*" doar 6 autori, din care 3 alcătuiesc un comitet de redacție (Șt. Ștefănescu și C. Mureșan – redactori respectabili, Tudor Teoteoi, secretar) și înfățișează evoluția societății românești de la mijlocul secolului al XIV-lea până la sfârșitul celui de al XVI-lea.

Adăugăm celor de mai sus, o lucrare de excepție, Adrian Nicolescu, *Istoria civilizației britanice*, Institutul european, vol. I, 2000 (din preistorie până în epoca elisabetană) și vol. II, 2001 (secolul al XVII-lea). Autorul, distins universitar ieșean și-a realizat sinteza vreme de aproape 20 de ani, beneficiind de-a lungul timpului de mai multe stagii de cercetare în Marea Britanie.

Din câte știm, prima încercare de acest gen în cultura noastră este în egală măsură o istorie politică (cu scurte prezentări ale monahilor englezi dar și a marilor evenimente) cât și una economică, socială și a vieții culturale. Sunt surprinse deasemeni relațiile diplomatice și comerciale dintre Anglia și Țările Române cu deosebire în epoca Tudorilor.

Paul Landvai, *Ungurii*, Humanitas 2001 este un text incitant datorat unui maghiar, care trăiește de peste 40 de ani în Austria și ai cărui părinți s-au născut în Slovacia (tatăl) și în Transilvania (mama). Autor a zece cărți despre Europa răsăriteană, el ne oferă o încercare de a rezolva în spirit critic și cu luciditate, câteva din problemele considerate controversate ale istoriei conaționaliilor săi Robert Mandran (coordonator), *Istoria Imperiului Roman*, All 2000, ne oferă o istorie completă a unei mari puteri a lumii medievale și timpurilor moderne. Textul este însoțit de repere cronologice, o listă a sultanilor, bibliografie, glosar, index de nume și persoane și geografic precum și o listă a hărților.

În continuare prezentăm în trei studii de istorie a sud-estului european, a lumii slave și a statalității ruse: Fr. Dvornik, *Slavii în istoria și civilizația europeană*, All 2000; N. Riazumovski, *O istorie a Rusiei*, Institutul European, 2001; G. Hoskins, *Rusia, poporul și imperiul*, Polirom, 2000. Spre a rămâne în regiune semnalăm și Charles și Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice (1804-1820)*, Editura Dacia, 1999, în care este cuprinsă informația esențială despre mișcarea de eliberare a popoarelor din sud-estul Europei, oprimate de Imperiul otoman și despre dificultățile constituirii statelor lor naționale; Jean Jacques Bouquet, *Istoria Elveției*, Corin 2001, în numai 184 de pagini volumul apărut în colecția "Microsinteze" a editurii ne arată întreaga istorie a țării cantonalilor, un portret semnificativ al unui popor și a unei țări interesante și surprinzătoare.

Alte sinteze de mici dimensiuni, prezintă în aceeași serie pe Dominique Sourdel, *Istoria arabilor*, A. Chouraqui, *Istoria Statului Israel*, reeditată în Franța de 9 ori, cu adăugirile inerente din 1955 până în 1995 și Cyril Buffet, profesor la Universitatea Paris-Sorbona cu *Istoria Berlinului*.

Charles Tilly, *Revoluțiile europene (1492-1992)* Polirom, 2002; este o sinteză care interpretează 5 secole de istorie europeană cu războaiele și injustițiile lor, dar și cu urbanizarea, acumularea capitalului, industrializarea – procese din care s-au născut imperiile și statele naționale. Obiectul cărții – demontarea mecanismelor revoluțiilor spre a le afla cauzele și consecințele.

Pentru a încheia acest capitol menționăm și două importante lucrări de istorie a celei de-a doua jumătăți a secolului XX, ambele datorate lui Peter Calvocoressi, *Cel de-al doilea război mondial și formarea Europei postbelice*, Polinom, 2000 și *Politica mondială după 1945*, All, 2001.

B. Studii de istorie universală

Jacques Vicari, *Turnul Babel*, Corint, 2001. Autorul, profesor la Universitatea din Geneva încearcă să răspundă la marile întrebări legate de subiectul ales: Ce funcții a avut construcția? Care i-a fost forma? Ce vestigii ne-au rămas?

Pierre Briant, *Alexandru cel Mare*, Corint 2001. Una din multele biografii ale unui personaj excepțional – politician, strateg, erou – care are meritul de a fi declanșat, prin cuceririle sale, un proces istoric fără de care structurile imperiale care i-au urmat (romane, bizantine și chiar otomane) nu ar fi fost posibile.

Venceslav Kruta, *Celții*, Corint 2001. Un studiu care înfățișează istoria unui popor și a unei civilizații care a atins apogeul în a doua epocă a fierului, ulterior cuprinsă în sincretismul cultural roman. Autorul, profesor și director la Școala Practică de Înalte Studii de la Paris este unul din cei mai competenți specialiști în domeniu, acum pentru prima oară cu o carte tradusă în România.

55 de portrete de împărați romani de la Caesar la Justinian editate de Manfred Clauss, Editura Enciclopedică, București, 2001.

Apărută în colecția Biblioteca Enciclopedică de Istorie Universală, în traducerea regretatului A. Ambruster cuprinde pe lângă seria integrală a biografiilor imperiale, o listă a împăraților, un tabel cronologic, o bibliografie selectivă și un indice pentru numele de persoane și locuri.

Paul Poupard, *Papa*, Corint, 2001. Volumul apărut într-o primă ediție în 1980 a fost scris de președintele Consiliului Pontifical al Culturii și oferă cititorului, dintr-o perspectivă clară și cu informația esențială atât o istorie a creștinismului occidental cât și una a instituției papalității.

Lucien Febvre, *Martin Luther, un destin*, Corint, 2001. Lucrare clasică a binecunoscutului istoric francez, membru al școlii de la Annales a fost consacrată marelui reformator german și destinului său tragic, o meditație pe tema relației dintre individ și colectivitate, dintre inițiativa personală și necesitatea socială.

Fernand Braudel, *Dinamica capitalismului*, Corint, 2001. Lucrarea aparținând unuia din cei mai mari istorici francezi ai secolului al XX-lea oferă cititorului conferințele americane din care și-au tras substanța binecunoscutele opusuri braudeliene: *Structurile cotidianului*; *Timpul lumii*, *Jocurile schimbului* (toate alcătuind seria Civilizație materială și capitalism, au fost traduse și publicate în

România înainte de 1989); cu o prefață a profesorului universitar dr. Bogdan Murgescu.

Pierre Renouvin, *Primul război mondial*, Corint, 2001. Reputatul istoric francez este înfățișat aici cu o carte apărută în 1965 și care a cunoscut ulterior 9 ediții (ultima în 1998) și în care este prezentat marele conflict în elementele sale esențiale: forțele europene ale momentului, eșecul planului de război german, războiul de poziții, criza din 1917, revoluția bolșevică și "abandonul" Rusiei, prăbușirea Puterilor Centrale.

Charles David, *Hitler și nazismul*, Corint, 2001. O incursiune în istoria unei ideologii și a unui partid politic urmărit din faza preluării puterii și în programul său politic cu stabilirea precursorilor și a apropiaților. Capitole speciale cercetează anii 1933-1945, când Hitler s-a aflat la putere: structura statului, politica economică, politica internă (persecuții și crize).

Paul Claval, *Geopolitică și geostrategie, Gândirea politică, Spațiul și teritoriul în secolul II*, Corint, 2001. Lucrarea profesorului francez se concentrează asupra marilor transformări politice de la sfârșitul secolului trecut: încheierea Războiului Rece, apariția unor noi puteri nucleare, mișcările fundamentaliste etc.

C. Studii de istoria românilor

Șerban Turcuș, *Sfântul Scaun și românii în secolul al XIII-lea*, Editura Enciclopedică, 2001. Autorul, specialist în istorie medievală și eclesiologie prezintă în relația cu curia papală, momentele de plenitudine instituțională ale românilor în secolul al XIII-lea (dintr-o altă perspectivă cuprinse și în studiul profesorului Șerban Papacostea – *Românii între cruciată și Imperiul mongol*, apărut la aceeași editură în 1994).

Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania*, Editura Enciclopedică, 2001. Lucrare de doctorat, care clarifică specificul categoriei nobiliare românești din Transilvania și detaliază cu deosebire rolul ei militar.

Alexandru V. Boldur, *Adunările de stări sociale în istoria Moldovei și a Țării Românești: Sfatul de obște*, Albatros, 2001. Lucrarea elaborată între anii 1940-1947 a fost încheiată în 1968 și are drept subiect o veche instituție medievală românească.

Gh. I. Cantacuzino, *Cetăți medievale în Țara românească în secolele XIII-XVI*, Editura enciclopedică, 2001. Într-un prim capitol sunt definite și explicate principalele funcții ale cetății în lumea medievală: punct de sprijin al apărării dar și spațiu propice pentru activități economice, sociale, politice și administrative.

Cornelia Bodea, *Moise Nicoară (1784-1861)*, Editura Enciclopedică, 2001. O lucrare consacrată profesorului bănățean, militant pentru drepturile naționale ale românilor și întemeietor la 1812 a Preparandiei (Școala pedagogică) de la Arad.

Ioan Scurtu, *Carol I, Ferdinand I, Carol al II-lea, Mihai I*, 4 volume, Editura Enciclopedică, 2002. Cărțile însumează o istorie completă a monarhiei din

România prin cei patru regi care au ocupat tronul din 1866-1881 și până la 1947; prima încercare, după știința noastră, de a înfățișa viața și opera politică a tuturor suveranilor României.

Andrei Oișteanu, *Imaginea evreului în cultura română*, Humanitas, 2001. "O excelentă și doctă exegeză între imagologie și antropologie", "o nouă manieră de a trata decontractat o temă gravă și delicată", "o carte care te pune pe gânduri", iată doar câteva din aprecierile prilejuite de apariția acestui volum.

Ioan Chiper, *România și Germania nazistă*, (ian. 1933-martie 1938), Elion, 2000. Autorul se dovedește încă o dată un interpret informat și subtil al raporturilor româno-germane, într-o epocă complicată și încărcată de tensiune. Remarcabil sunt prezentate eforturile diplomației românești de a separa revizionismul maghiar de cel german și de a asigura țării noastre o poziție echilibrată între Reich și Uniunea Sovietică.

Petre Țurlea, *Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară*, Editura Enciclopedică, 2001. În anexe o serie de documente care au constituit sursa principală a volumului, în bună măsură din arhiva SRI, multe raportând informații din anturajul lui Nicolae Iorga în anii 1938-1940. Două biografii, ambele apărute la Humanitas, în 2001: Paul D. Quinlan, *Regele play-boy – Carol al II-lea și Lavinia Betea*, *Lucrețiu Pătrășcanu, moartea unui lider comunist*, întregesc imaginea a două personalități contradictorii regele care a condus autoritar România și intelectualul marxist care nu a reușit niciodată să-și găsească locul între tovarășii săi. Cel de-al doilea volum consacrat procesului lui Lucrețiu Pătrășcanu demontează atât mecanismele luptei pentru putere, cât și pe cele ale represiunii comuniste.

Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune, Însemnări zilnice*, vol. V (1946-1948), Curtea Veche, 2001. Continuarea publicării însemnărilor zilnice ale fostului suveran, aflat în perioada cuprinsă în volum, în exil. Segmentul de timp în desfășurare ni-l arată pe Carol al II-lea în curent cu sovietizarea României, asistând neputincios de la distanță la abdicarea lui Mihai I și proclamarea Republicii.

Florin Constantiniu, *P.C.R., Pătrășcanu și Transilvania (1945-1946)*, Editura Enciclopedică, 2001. Sunt prezentate pentru prima oară cele două stenograme ale discuțiilor din conducerea P.C.R. asupra situației din Transilvania, cel de-al doilea fiind axat pe condamnarea severă, a cuvântării lui Lucrețiu Pătrășcanu din iunie 1946. Este deasemeni analizată, după surse recent intrate în circuitul științific, poziția sovietică și a comuniștilor români față de statul național.

Robert Levy, *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Polirom, 2002. Autorul, profesor la University of Carolina, Los Angeles își publică teza de doctorat, pentru care a studiat 2 ani în România. Volumul a fost apreciat drept o biografie politică remarcabilă și o lectură captivantă despre cele patru identități ale subiectului: femeie, comunistă, evreică și româncă. Lucrarea urmărește biografia Anei Pauker din primi săi ani, prezența sa în cadrul mișcării și apoi la putere până la îndepărtarea din conducerea partidului.

Pavel Câmpeanu, *Ceaușescu, anii numărătoare inverse*, Polirom, 2002. Scrisă de un membru P.C.R. din ilegalitate, deținut la Jilava împreună cu Nicolae Ceaușescu în anii '40, acum octogenar care a produs, întemeiat pe documente și mărturii, în bună măsură inedite, un text de rememorare și analiză. Contrar titlului, personajul principal al cărții nu este liderul comunist executat în 1989, ci sistemul politic care i-a dat naștere.

Volumul este precedat de un capitol de argumente. Pavel Câmpeanu istorisește apoi prima sa întâlnire cu viitorul dictator (o pagină memorabilă de literatură) și tinerețea lui Ceaușescu, descifrată în noi documente, care pun capăt încă o dată mistificărilor din anii "epocii de aur", precum și cariera sa politică. O lucrare esențială pentru lectură și reflecție.

Remarcăm deasemeni două monografii alcătuite de membrii marcanți ai Societății de Științe Istorice, ambele candidate la premii (în 2001 și 2002), cea de-a doua premiată anul trecut.

Ioan Mitrea, *Comunități sătești la est de Carpați în epoca migrațiilor*. Așezarea de la Davideni din secolele V-VIII, Muzeul de istorie, Piatra Neamț, 2001. Monografie de peste 380 de pagini, înfățișând rezultatele celor 22 de campanii arheologice, conduse de autor (1970-1997) în cursul cărora a fost investigată în proporție de trei sferturi străvechea așezare nemțeană. Lucrarea conchide că în epoca studiată, comunitatea sătească autohtonă s-a aflat între lumea bizantină și lumea neamurilor în migrație. Introducerii și celor 6 capitole li se adaugă un studiu arheozoologic al resturilor animaliere descoperite la Davideni de Sergiu Haimovici, un rezumat în limba franceză, abrevieri, un indice general și peste 120 de pagini cu ilustrații.

Dumitru Tomoni, *Făget, monografie istorică*, Dacia Europa Nova, 1999.

Autorul, profesor și director în localitatea monografiată ne oferă o imagine completă (cadru geografic, mărturii istoriografice precum și un excurs politic și cultural care începe în preistorie și se încheie în zilele noastre). Făgetul este astfel identificat cu o entitate aparte, "o adevărată Bucovină a Banatului" prin bogăția etimologiilor toponimice cât și prin valoarea etnografiei și folclorului local.

I. Scurtu, I. Alexandrescu, I. Bulei, I. Mamina, *Enciclopedia de istorie a României*, Meronia, 2001. O lucrare care de mult își solicita alcătuirea. Capitole separate înfățișează succint principalele instituții politice ale României moderne organizate pe principii constituționale, partidele politice și conducătorii statului (din evul mediu și până în prezent). De mare importanță sunt și datele puse în valoare de Recensămintele României; activitatea economică este reflectată de situația orașelor și a municipiilor precum și a Băncii Naționale, în fine avem o imagine completă a relațiilor diplomatice românești în ultimii 150 de ani.

În categoria Restituiri-Reeditări semnalăm: D. Cantemir, *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*, (versiunea în limba latină), Amarcord 2001; N. Densușianu, *Dacia preistorică*, Gh. I. Brătianu, *Acțiunea politică și militară a românilor în 1919, în lumina corespondenței diplomatice a lui Ion I. C. Brătianu*,

Corint, 2001, pecum și Al. Zub, *De la istoria critică la criticism*, Editura Enciclopedică, 2000 și A. Pippidi, *Tradiția politică bizantină în Țările Române în secolele XV-XVII*, Corint, 2001.

D. Alte lucrări

Atlas de istorie mondială, vol. I. De la începuturi la Revoluția franceză, RAO, 2001; vol. ii *De la Revoluția franceză până în prezent*, RAO, 2001. Cele două volume, traduse din limba germană îmbină într-o manieră interesantă hărțile și schemele (câte 128 de planșe color) cu indicațiile cronologice. Intenția autorilor, care au construit și imagini cartografice noi, diferite de cele considerate clasice, a fost să prezinte procese istorice și să întregască, adăugând detalii de istorie universală, maniera în general europo-centristă de înțelere și interpretare a acestei discipline. Se adaugă indici de locuri și de persoane.

Pierre Cabanes, *Mic atlas istoric al antichității grecești*, Polirom, 2001. Cuprinde 41 de fișe în legătură cu tema aleasă: date geografice, cronologice, informații cartografice, repere bibliografice.

Odile Wathel, *Mic atlas istoric al antichității romane*, Polirom, 2001. Conceput asemeni întregii serii are drept subiect viața economică, socială, politică și culturală de la Republică la Dominat. Între capitolele scrierii: Începuturile Romei, Roma și cucerirea Italiei, Imperialismul roman între secolele III-I î.Hr. etc.

Jerome Helie, *Mic atlas istoric al timpurilor moderne*, Polirom, 2001. Alcătuit din 4- de fișe, oferă repere clare, ilustrative pentru abordarea problemelor esențiale specifice perioadei cuprinse între sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XIX-lea. Volumul mai cuprinde repere biografice, genealogii, tabele sintetice și cronologii. Între temele micului atlas: Revoluțiile culturale, Reformele protestante, Catolicismul de la criză la reformă, Statele europene la începutul secolului al XVI-lea etc.

Marc Noushi, *Mic atlas istoric al secolului XX*, Polirom, 2002. Volumul ambiționează să ofere o imagine a secolului trecut spre a-i înțelege mai bine caracteristicile, surprinzându-i raporturile conflictuale ca și analiza dinamicilor de înțelegere și excludere. Cuprinde capitole precum: Către primul război mondial, De la un război la altul, Mondializare și Regionalizare, Domeniul religios – un nou actor politic? Fundamentalism și sionism, Revoluția comunicațiilor etc.

Nicolae Bocșan și Valeriu Leu (coordonatori), *Cronologia Europei Centrale (1848-1989)*, Polirom, 2001. O lucrare în premieră, e drept precedată de numeroase alte cronologii pe care autorii declară a le fi folosit, a cărei utilitate nu mai trebuie demonstrată. Un cap de serie, căci instituția căreia i se datorează Centrul de studii comparate central și sud-est europene "A treia Europă" intenționează să-i adauge în viitorul apropiat dicționare, enciclopedii și opere fundamentale referitoare la această parte a continentului. Cartea în discuție ne obligă să observăm o mulțime de sincronii între lumea românească și centrul Europei până acolo încât să conchidem că așezarea noastră la interferența marilor cul-

turi și civilizații, dar și a marilor areale geografice și politice nu a fost o simplă întâmplare.

Naťalie Bricard, *Dicționarul oamenilor celebri în fața morții*, Albatros, 2001. O carte surprinzătoare care adună 1200 de oameni celebri din toate timpurile înfățișându-i în ultimele clipe de viață, o carte care n-are cum să te lase indiferent pentru că se mai dovedește încă o dată că așa cum viața poate fi trăită cu eleganță și distincție și moartea poate fi întâmpinată la fel.

Ștefan Păun, *Didactica istoriei*, Corint, 2001. Semnalăm această apariție editorială, ca fiind una dintre cele mai importante contribuții la didactica acestei discipline. Atenția autorului s-a îndreptat asupra obiectivelor pedagogice în predarea istoriei, conținutului învățământului istoric, aplicării principiilor didactice și principiilor istorice în predarea acestei discipline, mijloacelor dar și metodelor de instruire și autoinstruire utilizate în activitățile didactice la acest obiect. Două capitole de mare semnificație înfățișează metodele cu rol semnificativ și activ precum și evaluarea și autoevaluarea cunoștințelor dobândite. De mare interes mai cu seamă pentru colegii noștri aflați la începutul activității este însă ultima parte consacrată planificării anuale și semestriale a materiei.

De citit cu atenție, de notat și de reflectat.